

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

HADRIJANOV RIM

**HADRIJANOVI
MEMOARI**

FABIJE MAKSIM

TEORIJE ZAVJERA

MOZAK U SRCU

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

07 | 2020. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

6

12

16

18

4 TEORIJE ZAVJERA

Marijana Starčević Vukajlović

6 HADRIJANOV RIM

Siniša Nimčević

12 HADRIJANOVI MEMOARI

Lovorka Cvitić

16 FABIJE MAKSIM

Erik Škara

18 MOZAK U SRCU

Željko Glodić

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić, Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branko Zorić, Damir Krivdić

Lektura: Vedrana Novović, Branka Žaja

Tehničko uredništvo:

Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Praktičan duh rimske civilizacije obogatio nas je u mnogim kulturnim područjima i ostavio, među ostalim, i jedan iznimno važan koncept i pristup životu – ideal kozmopolitizma, ideje o "građaninu svijeta", onome kojemu je *domovina cijeli svijet*. Oživljavanju tog sna osobito su pridonijeli stoički filozofi koji su, slijedeći uzore mudraca prošlosti i učeći od prirode, čovjeka sagledavali kao dio kozmosa, uređenog svijeta. Oni su isticali da jedino u humanoj zajednici s drugim ljudima, slobodan od mnogih ograničenih stavova i prividnih granica, čovjek može ostvarivati svoju sudbinu doprinoseći skladu cjeline.

Tako su dali model sloge u okolnostima Rimskog Carstva s toliko heterogenih naroda koji su se međusobno razlikovali u načinu života, običajima, vjerskim i ostalim kulturnim formama. Smatrali su da ove izvanjske različitosti ne smiju postati ograničenja na putu razvoja nijednog bića. Naprotiv, one mogu postati mjesta oslonca i živih susreta koji nas obogaćuju i čvrsto povezuju, donoseći svima vitalnost i obnovu. Poput prijenosa i pretvorbe energije u prirodi i u tehnici koju svakodnevno koristimo, te razlike udružene u jedinstvenu, dinamičnu cjelinu mogu nas odvesti mnogo dalje, u ostvarenje nečeg istinski plemenitog i primjerenijeg čovjeku.

Jedna stanica koja ispravno vrši svoju ulogu u cjelini čovjekova organizma daje važan doprinos sudbini koju sama ne može ni naslutiti... Jedan čovjek koji ostvaruje vlastitu humanu ulogu u cjelini čovječanstva daje svoj svjestan doprinos stvaranju nečega što ga nadilazi u zajedničkoj sudbini svega što postoji. ♁

TEORIJE ZAVJERA

Marijana Starčević Vukajlović

Posljednjih godina vrlo su raširene tzv. teorije zavjera. Ne ulazeći u raspravu jesu li neke od njih istinite, sam izraz "teorija zavjere" govori da su to teorije, dakle, nedokazane tvrdnje. Unatoč tome, lako pronalaze put do umova ljudi i brojne zagovornike koji nas uvjeravaju u njihovu istinitost.

Teorije zavjera nisu izum našeg doba. Krajem Prvog svjetskog rata širila se teorija da je virus španjolske gripe njemačko biološko oružje kojim se željela ostvariti prednost na bojištu. Iako je i Njemačka bila pogođena istim virusom, ljudima je bilo lakše prihvatiti ideju da je to njezino tajno oružje nego da je prirodni virus našao plodno tlo u slabom imunitetu ljudi uslijed gladi i ratnih zbivanja. Ako odemo još dalje u prošlost, progoni vještica bili su posljedica teorije zavjere: raširenog vjerovanja o utjecaju Sotone na ljude. Oni koji su u svojim susjedima prepoznavali vještice, najčešće su bili obični, no neuki i praznovjerni ljudi koji su zaista bili uvjereni u svoje optužbe.

Kroz cijelu povijest čovječanstva čovjek je nastojao pronaći uzroke životnih nedaća koje su ga snalazile. Nekad su to bili srditi bogovi i vještice, danas su to interesi zlih ljudi koji žele zavladati svijetom. Ono što razlikuje naše od prošlih vremena je tehnološki razvoj koji je omogućio da se preko društvenih mreža ove teorije brzo šire i nailaze na velik broj pristaša. No, ono što povezuje naše i prošla vremena je strah iz kojeg izvire teorije zavjera. Naizgled je lakše živjeti ako identificiramo krivca, svijet se doima jasnijim, razumljivijim, čini nam se da zadržavamo kontrolu nad vlastitim životom. Teže je prihvatiti da je život nepredvidiv i da smo, unatoč svim tehnološkim dostignućima, još uvijek puni neznanja o prirodi i zakonima života.

Strah je razorna emocija koja utječe na način razmišljanja; izazivajući sumnje i nepovjerenja, strah obrazloženja samoproglašanih autoriteta čini prihvatljivijim od znanstvenih dokaza. Uslijed straha, u drugima

vidimo protivnike koji imaju skrivene namjere, koji nas žele prevariti, iskoristiti, porobiti... Ni imenovanje pravog krivca za neku nevolju ne donosi stvarno olakšanje, jer na te krivce uglavnom nemamo utjecaj, pa time i dalje nemamo kontrolu nad situacijom. Štoviše, svijet djeluje još više zastrašujuće jer... tko zna što se još događa, tko još upravlja našim životima...

Psiholozi savjetuju da je lijek protiv teorija zavjera informiranost. No, ne možemo svi krenuti na studij medicine kako bismo provjerili istinitost teorija o cijepljenju niti se baciti na proučavanje elektrotehnike i donijeti stručan zaključak o 5G mrežama. Kako onda procijeniti što je istina?

Tradicionalna učenja govore da čovjek ima dvije vrste uma o kojima ovisi shvaćanje stvarnosti. Jedan je um kojeg Tibetanci nazivaju *sem* i uspoređuju ga s majmunom koji skače s grane na granu jer je nesposoban bilo gdje se zadržati, promisliti, procijeniti i doći do objektivnog odgovora. Uvjetovan je vanjskim događanjima i vođen čovjekovim emocionalnim reakcijama na njih; zato na ovaj um ne djeluju racionalni argumenti. Ukoliko tražimo potvrdu svojih sumnji i strahova, ovaj će um uvijek pronaći brojne "argumente" koji će dokazivati njihovu opravdanost.

Drugi um je um promišljenosti, inteligentne procjene istinitog i lažnog ili, kako bi stoici rekli, hladne analize neopterećene željama i osjećajima. Možemo ga nazvati i filozofskim umom jer je filozofija po svojoj definiciji težnja k mudrosti i istini. Upotrijebiti ovaj um znači ne dozvoliti da nas strah zarobi, svjesno se udaljiti od utjecaja raznih "autoriteta" i zdravim razu-

mom procijeniti vjerojatnost neke teorije te moguće motive onih koji ih šire.

Svaki čovjek ima oba uma, pitanje je koji prevladava. U svakodnevnim životnim situacijama *sem* je koristan jer nam pomaže u rješavanju svakodnevnih problema. No, za izgrađivanje odnosa s drugim ljudima, formiranje slike svijeta i razumijevanje života potreban je filozofski um, onaj koji ne podilazi našim strahovima i željama, nego unatoč njima uporno traga za istinom. Do nekih odgovora možda nikada nećemo doći, no tada si trebamo postaviti pitanje: ima li u našim životima pametnijih pitanja i potrebnijeg djelovanja od uzaludnog razmišljanja i traženja potvrde za neku od teorija zavjera? ☞

HADRIJANOV RIM

Siniša Ninčević

Uvrijeme Augustova principata ustanovljen je tzv. Rimski mir (Pax Romana, 30. g. pr. K.), koji će Rimskom Carstvu osigurati 250 godina relativnog mira i stabilnosti. Unutar tog je razdoblja vrijeme od Nervina dolaska na carsko prijestolje (96. g.) do smrti cara-filozofa Marka Aurelija (180. g.) bilo jedno od najsretnijih razdoblja rimske povijesti. Povjesničar Rimskog Carstva Edward Gibbon određuje to razdoblje kao "vrijeme vladavine petorice dobrih careva". Jedan od njih bio je car Hadrijan, zapamćen kao renesansni *homo universalis* staroga Rima.

PAX ROMANA I CARSKO NASLJEĐIVANJE

Carstvo nasljeđivanje je tijekom Rimskog mira doživjelo značajne promjene. Izumiranjem julijevsko-klaudijevske loze¹, čiji je rodonačelnik bio Julije Cezar, pravo na carski purpur prestalo je biti isključiva povlastica predodređene obitelji "božanskog" podri-

jetla, iako je formalno-pravno i dalje ostalo nasljedno. Naime, osim Julija Cezara, Augusta i Tiberija, toj su obitelji pripadali i poremećeni i ozloglašeni carevi Kaligula i Neron, čije su vladavine imale krvav epilog. Iz njihovih vladavina Rim je izvukao pouku; od tada su legije postale značajan element pri izboru cara. Onome tko je imao podršku legija, teško se moglo osporiti pravo na prijestolje.

Nakon Nerona, koji je samoubojstvom preduhitrio svoje smaknuće, na prijestolju se u kratkom razdoblju izmjenjuju Galba, Oto i Vitellius, da bi najzad 68. g. legije carem proglasile vojnika Vespazijana. Vespazijan je prvi car koji nije bio plemićkog podrijetla. Nasljeđuje ga sin Titus (osvajatelj Jeruzalema 70. g.), koji umire mlad, pa ga nasljeđuje brat, tiranin Domicijan, koji Carstvo pretvara u policijsku državu. Omraženi Domicijan završio je svoj život nasilnom smrću, a na prijestolje 96. g. stupa blagi Nerva, čija će vladavina,

¹ Julijevsko-klaudijevska dinastija vladala je Rimskim Carstvom od 49. g. pr. Kr. do 68. g. nove ere kada je car Neron izvršio samoubojstvo, nakon što ga je Senat proglasio državnim neprijateljem i opozvao mu mandat.

budući da je bio u poodmaklim godinama, biti kratkog vijeka.

Nerva će prije smrti usvojiti vojskovođu Trajana (prvog cara rodom iz provincije) i od tada će običaj usvajanja postati pravilo koje će ostalim pretendentima onemogućiti da se domognu prijestolja i spriječiti razdoblje krize, anarhije i nasilja koje je redovito pratilo borbu za prijestolje. Druga prednost takvog sustava nasljeđivanja, tj. usvajanja bila je ta što je car mogao, na temelju dokazanih vrlina i sposobnosti svog odabranika, ostaviti carstvo u sigurnim rukama.

Za Trajana, koji je uglavnom bio na vojnim pohodima, Rimsko Carstvo se širilo novim osvajanjima. U vrijeme Trajanova nasljednika Hadrijana te su granice utvrđene, a provincije su dobile ravnopravan položaj.

Odabirom dostojnog Antonina Pija, Hadrijan će osigurati prijestolje njegovu posinku Marku Aureliju za čije će vladavine upadi markomanskih plemena sa sjevera prisiliti cara da veći dio svog života provede u rimskim utvrdama uz rajnski i dunavski limes, gdje i umire u Vindoboni (Beč). Upadi Markomana uvod su u veliku seobu naroda sa sjevera koja će na kraju biti i jedan od uzroka pada Zapadnog Rimskog Carstva. Vladavina ili bolje rečeno strahovlada njegovog sina Komoda označit će početak krize carske institucije.

Dok je Trajan bio vojnik, Antonin Pije omiljen zbog svoje skromnosti, a njegov sin Marko Aurelije car-filozof, Hadrijan je, kao što smo već napomenuli, bio renesansni *homo universalis* staroga Rima. Neumorni putnik, osnivač gradova, reformator, pjesnik, arhitekt, a iznad svega helenofil koji je, poslužit ćemo se riječima samoga cara iz *Hadrijanovih memoara* francuske književnice Marguerite Yourcenar, jedne od najljepših romansiranih biografija u svjetskoj književnosti, "mislio i osjećao na grčkom, a carstvom upravljao na latinskom". Zaista, te riječi jasno ocrtavaju ono što znamo o Hadrijanu kao čovjeku čija psihološka struktura objedinjuje pragmatičnost Rimljanina po rođenju, državnika i kozmopolita, čvrsta i odlučna, te naklonost kulturi i mudrosti starodrevne Grčke, čiji se odsjaj već u Hadrijanovo vrijeme jedva mogao nazrijeti iz vatrenih Helijevih kočija na njihovu putu prema zapadu.

HADRIJAN – OD ITALIKE DO ANTIOHIJE

Publije Elije Hadrijan (Publius Aelius Hadrianus), čiji preci potječu iz grada Hadrije na sjeveroistočnoj obali Jadranskoga mora, rođen je u uglednoj patricijskoj obitelji u rimskoj provinciji Hispaniji, 24. siječnja 76. g., u burnom desetljeću vladavine careva Vespazijana i Tita, Titova osvajanja Jeruzalema, gradnje amfiteatra

Flaviusa (Colosseum), drugog velikog požara u Rimu i velike erupcije Vezuva koja će zatrpati Pompeje, Herkulanum i druge rimske gradove. Hadrijanov (i Trajanov) rodni grad Italica smjestio se na jugu Iberijskog poluotoka u pokrajini Baetici (Andaluzija) čiji pitomi krajolik i topla mediteranska klima podsjećaju na Italiju, iz koje su Hadrijanovi preci došli nakon 205. g. pr. Kr., kada je, protjeravši Kartadžane, Scipion Afrički odlučio to područje naseliti rimskim vojnim veteranima.

Hadrijan će Rim prvi put vidjeti kao desetogodišnjak kada je njegov odgoj, nakon očeve smrti, povjeren njegovu praujaku Trajanu. Grad velikih socijalnih razlika, spletki i općenito moralne i duhovne decadencije, kakav je bio Domicijanov Rim, morao se Hadrijanu činiti u potpunoj suprotnosti s mirnim i sigurnim djetinjstvom provedenim u Italici. Do kraja života Hadrijanov odnos prema Rimu ostat će dvojak. Hadrijan nikad nije bio sklon konzervativnom starom rimskom patricijatu koji kao takav i nije mogao prepoznati nužnost društveno-političkih promjena potrebnih za opstanak Carstva. Grad Rim bio je centripetalna sila Carstva, ali Hadrijanovo srce pripadalo je Ateni, koja ga je još u Trajanovo vrijeme izabrala za arhonta. Nakon petogodišnjeg školovanja u Rimu vraća se u Italicu, zatim natrag u Rim, gdje započinje njegov uspon. Hadrijan stječe ugled nakon vojne službe u Aquincumu (danas Budimpešta), Meziji i sjevernoj

Germaniji, da bi potom obavljao najviše magistrature u Carstvu (kvestor, tribun, pretor, konzul, guverner).

Nakon Trajanove smrti u Antiohiji 117. g. Hadrijan postaje car. Zbog niza nejasnih okolnosti povezanih s njegovim formalnim usvajanjem od strane Trajana i zbog uklanjanja drugih pretendena na prijestolje, Hadrijan je u Rimu dočekan vrlo hladno. Kako bi umirio nastalu napetost, car je senatorima potvrdio imunitet i donio niz zakona u njihovu korist. Donesen je i zakon o otpustu svih javnih dugova državi te cijeli niz zakona bolje socijalne politike. Već 121. g. kreće na putovanje po svim provincijama Carstva, od nemirne Britanije preko Azije (pod kojom se tada razumijevalo područje između Dardanela i Rodosa) i od Arabije do Afrike.

Kao mudar državnik, Hadrijan je krenuo ususret ostvarenju svojih vizija, tj. politike reformi i mira. Nije ga zanimalo osvajanje novih područja, već očuvanje i

osiguranje postojećih granica, za što je bilo nužno provesti ne samo vojnu reorganizaciju nego izgraditi i vidljivu fizičku granicu, odnosno zid koji je kasnije nazvan Hadrijanovim (*Vallum Hadriani* u Britaniji), koji će razdvajati rimski svijet od barbara. Na istoku je prirodna granica bila rijeka Eufkrat. Tijekom desetak godina tog putovanja Hadrijan je posjetio sve značajne gradove staroga svijeta (Atenu, Antiohiju, Efez, Troju, Palmiru, Petru, Jerash, Aleksandriju, Leptis Magna, Sabrathu, Kartagu...), penjao se na Etnu, plovio Nilom do Memnonovih kolosa, osnivao gradove (Hadrianopolis, Hadrianotherae, Antinopolis), obnovio grobove Ajanta (grčkog junaka pod Trojom), Alkibijada i tebanskog junaka Epanimonde, gradio hramove (hram Zeusa Olimpijskog u Ateni), kupališta, biblioteke, akvadukte...

Približavajući se kraju svojih putovanja i svoga života, Hadrijan se u trećem desetljeću II. stoljeća

povukao u vilu u Tiburu (Tivoli) koju je započeo graditi još 125. godine. Nakon posvojenja i smrti Lucija Elija Vera (Lucius Aelius Verus) – koji je trebao biti Hadrijanov nasljednik i za kojega Carcopino pretpostavlja da je zapravo bio carev sin – Hadrijan je usvojio Antonina Pija (Antoninus Pius), rodonačelnika dinastije Antonina, čime je osigurao nastavak "zlatnog doba" započetog vladavinom Nerve. Narušena zdravlja, car će iz svoje vile krenuti na posljednje putovanje u Baiae (gradić u blizini Napulja), gdje će "otvorenih očiju" dočekati smrt.

HADRIJAN – UMJETNIK I ARHITEKT

Za razliku od pisanih izvora koji posredno, i stoga katkada pristrano, govore o Hadrijanu caru i državniku, o Hadrijanu umjetniku i arhitektu neposredno i jasno svjedoče građevine koje je podigao sjedinjujući rimsku monumentalnost i tehničku umješnost s grčkim oblikovnim elementima, što stilski određuje to doba kao *hadrijanski klasicizam*.

Dok je većina carevih graditeljskih ostvarenja širom Carstva danas sačuvana tek u obliku arheoloških ostataka, dvije građevine i nakon gotovo dvije tisuće godina svojim moćnim volumenom prkose vremenu. To su Panteon i *Moles Hadriani* (danas Castel Sant'Angelo), sastavni dijelovi urbanog identiteta Vječnoga grada.

PANTEON

Na mjestu Panteona, koji je podignut na Marsovu polju (Campus Martius), prvotno je stajao rimski hram tradicionalnog oblika, koji je u drugoj polovici I. stoljeća prije Krista podignuo Marko Vipsanije Agripa

(Marcus Vipsanius Agrippa). Kada je ovaj hram nestao u drugom velikom požaru 80. g., car Hadrijan dao je na istom mjestu sagraditi hram posvećen nebeskim božanstvima (božanstvima planeta).

Pri gradnji Panteona zadržan je natpis koji spominje Marka Agripu i uklopljen u arhitekturu novog portika. Upravo je taj natpis dao povoda raznim tumačenjima arhitekture Panteona; jedni su smatrali da je Hadrijan pri gradnji zadržao Agripin trijem, dok drugi drže da je cijela građevina nastala u Hadrijanovo vrijeme. Iako je sam trijem disharmonično vezan za samo svetište (*cella*) kružnog tlocrta, njegova tradicionalna arhitektura u službi je određenja funkcije građevine, a također je i izraz poštovanja koje je Hadrijan osjećao prema slavnom razdoblju Augustove vladavine. Sam trijem, kojemu se prvotno prilazilo preko pet stepenica, ima šesnaest monolitnih mramornih stupova korintskih kapitela. Zabat je bio ukrašen pozlaćenom

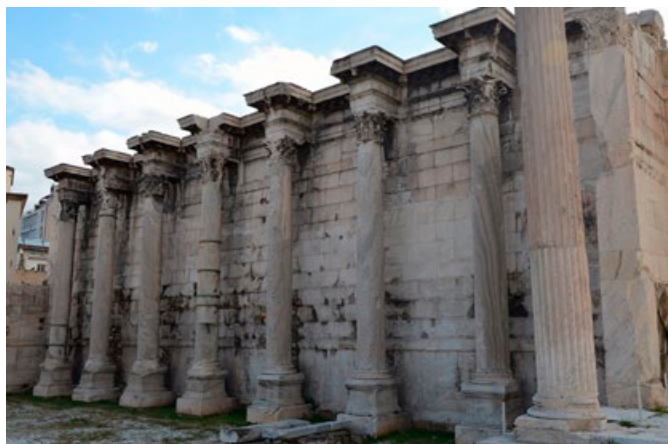
broncom. Dio te bronce iskoristio je barokni arhitekt i kipar Gian Lorenzo Bernini za izradu velikog baldahina namijenjenog svetištu crkve Sv. Petra.

Vanjski izgled Panteona vrlo je jednostavan i gotovo neugledan u odnosu na unutrašnjost koja svojim harmoničnim odnosima uvodi potpuno novu kvalitetu u rimsku arhitekturu. Naime, tradicionalni rimski i grčki hramovi bili su do tada "ekstrovertni", tj. bili su zamišljeni tako da se u svojim proporcionalnim odnosima dožive izvana, dok je svetište služilo isključivo za smještaj kipa božanstva. Prostornost se ostvarivala isključivo u međuodnosu stupova i zidova svetišta. Primjerice, Fidijin partenonski friz u Ateni, koji prikazuje Panatenejske svečanosti, također je postavljen na vanjskoj strani.

Panteon je zamišljen i ostvaren kao unutarnji prostor, a dijametar njegovog savršenog kruga natkrivenog kupolom (43,3 m) jednak je njegovoj visini. Na vrhu kupole nalazi se otvor promjera 9 m kroz koji je cijela građevina ravnomjerno osvijetljena. Način na koji je izvedena kupola još je jedna potvrda rimskog graditeljskog genija. Sastavljena od niza kasetiranih prstenova, u najdonjem je dijelu (debljine 6 m) korištena smjesa opeke i kamena, dok je u najvišem dijelu (debljine 1,8 m) korišten lakši materijal (tuf i vulkanske stijene). Donji je korpus raščlanjen naizmjenice polukružnim i pravokutnim nišama sa stupovima, u kojima su bili smješteni kipovi božanstava.

Sljedeće riječi o Panteonu, iako ih je napisala Marguerite Yourcenar, vjerodostojno predstavljaju Hadrijanov glas: *Sve su mi se više sva božanstva činila tajanstveno stopljena u jednu cjelinu, beskrajno različiti izrazi, ravnopravne manifestacije iste sile: njihova su protuslovlja bila samo neka vrsta međusobnog slaganja. Nametnula mi se ideja da izgradim hram svim bogovima, Panteon.*

Želio sam da to središte svih bogova ima oblik kugle zemaljske i zvjezdane sfere, kugle u kojoj se krije sjeme vječne vatre, šuplje sfere u kojoj je sve sadržano. Bijaše

to i oblik onih koliba naših predaka iz kojih je dim s najstarijih ljudskih ognjišta izlazio kroz otvor na vrhu. Kupola, izgrađena od tvrde i lake lave koja kao da još sudjeluje u dizanju plamena, povezana je s nebom velikom, naizmjenice crnom i modrom rupom. Taj je otvoreni i tajni hram zamišljen kao sunčana ura. Sati će se redati uokrug po kasetama koje su brižno uglačali grčki obrtnici; disk od sunčanog svjetla visjet će gore kao zlatni štiti; kiša će na popločanom podu stvarati čistu lokvu; molitva će se kao dim dizati do one praznine u kojoj zamišljamo da prebivaju bogovi.

HRAM VENERE I RIMA

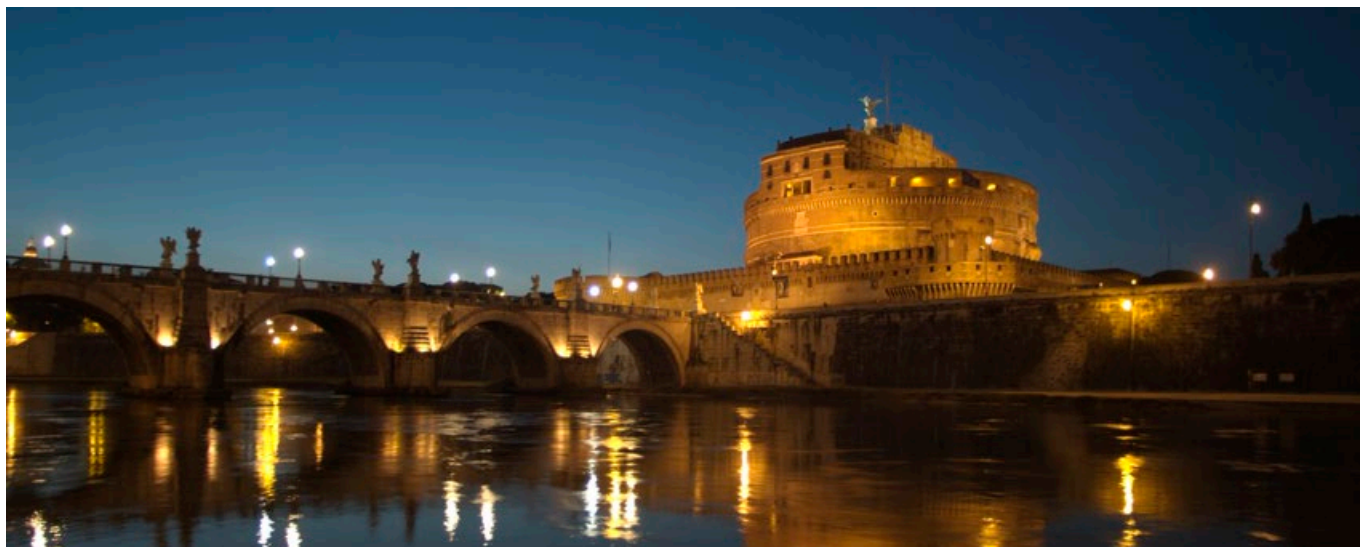
Hram je posvećen rodonačelnici dinastije Julijevaca (Venera Genetrix) i gradu vladaru svijeta. Naime, Venera je majka Eneje koji je, pobjegavši iz spaljene Troje, nakon dugog lutanja stigao u Italiju i za ženu uzeo Laviniju, kćer kralja Lacija. S Lavinijom je Eneja imao sina Julusa čiji su potomci Julijevci.

Ne zna se točna godina gradnje ovog hrama, ali je poznato da je dovršen i posvećen 135. godine. Hram je okružen jednim redom stupova, od kojih se deset nalazi na užim stranama. Danas su očuvani samo dijelovi Maksencijeve rekonstrukcije hrama iz 310. godine, koja je napravljena nakon požara.

HADRIJANOV MAUZOLEJ

Mauzolej je podignut po uzoru na mauzolej cara Augusta na Marsovu polju. U vrijeme Hadrijanove smrti 138. g., građevina još nije bila dovršena, pa je car privremeno pokopan u Pozzuoliju, gdje je na mjestu nekadašnje Ciceronove vile Marko Aurelije podigao hram posvećen božanskom Hadrijanu.

Za mjesto svog posljednjeg počivališta Hadrijan je odabrao desnu obalu Tibera, a izravan pristup mauzoleju riješio je gradnjom mosta (*Pons Aelius*). Most je djelomično rekonstruiran krajem prošlog stoljeća, dok

središnja tri luka potječu iz doba gradnje mosta.

Mauzolej je podignut na kvadratnoj osnovi visokoj 10 m sa stranama dužine 84 m. Osnova je bila obložena mramornom oplatom, a na njoj je podignuta rotonda promjera 64 m i visine 21 m. Nad rotandom se uzdizao zemljani tumulus na čijem je vrhu bilo postolje na kojem se vjerojatno nalazio carev kip ili četveropreg. U samo svetište, u kojem su se nalazile urne s pepelom cara i njegove žene Sabine, pristupalo se dugim spiralnim oslikanim hodnikom čiji je pod bio ukrašen crno-bijelim mozaikom.

Grobnica je opljačkana kada je Alarik poharao Rim 410. godine, a car Honorije je u V. st. uklapa u obrambeni sustav Aurelijanskih zidina. Tijekom srednjega vijeka i renesanse doživjela je temeljite preinake i postala poznata kao Castel Sant'Angelo.

HADRIJANSKI KLASICIZAM

Hadrijanova putovanja, ceste i rimski mir, koji je osiguravao relativno sigurna putovanja, potaknuli su zanimanje Rimljana za druge zemlje, posebice Grčku, čiji je najveći poklonik bio sam car. Kopiraju se klasična grčka ostvarenja, ali prestaje prenošenje umjetnina u Rim, tj. pljačka umjetnina, koja je bila uobičajena za Hadrijanovih prethodnika. I u odabiru materijala za gradnju Hadrijan prekida s tradicijom. Dok je Trajan koristio uglavnom kararski mramor, sada se upotrebljavaju pentelički i prokoneški mramor.

Usavršeni tehnički postupci, kao što je postupak bušenja, početak su procvata mramorne plastike koja oblicima daje novu kvalitetu kontrastom sjajne uglačane površine i bogate obrade kose i brade. Takva obrada naglašava igru svjetla i sjene te ublažava tvrdoću mramora dajući skulpturama toplinu i životnost. Reljefi i kipovi toga vremena prožeti su mirom i uzvišenim

dostojanstvom, kao na prikazu deifikacije carice Sabine (Palazzo dei Conservatori u Rimu) koja na krilima personificirane Vječnosti (Aeternitas) uzlazi na nebo.

Hadrijanova vila u Tivoliju, sa svojim peristilima, hramovima, perivojima, bazenima i kopijama grčkih umjetnina (Praksitelova *Venera Knidska*, Fidijina *Amazonka...*) sjećanje je na njegova putovanja uobličeno u kamenu.

Car August jednom je prilikom rekao: "Rođen sam u gradu od opeka, a ostavljam grad od mramora." Hadrijan nije rođen u tom gradu "od mramora" koji je car August ostavio na obalama Tibera, ali ga je svojim renesansnim duhom ukraio brojnim umjetninama i građevinama od kojih je Panteon antologijsko ostvarenje u povijesti arhitekture.

HADRIJANOVI MEMOARI

Lovorka Cvitić

Marguerite Yourcenar je spisateljica koja je na bogatoj tradiciji francuske memoaristike i povijesnog romana stvorila kapitalno djelo svjetske književnosti – *Hadrijanove memoare*.

Rodila se u Bruxellesu 1903. godine, u aristokratskoj obitelji koja je puno pažnje posvetila njezinom obrazovanju. Voljela je čitati od rane mladosti. Pročitala je sva Shakespeareova djela, Dostojevskog, Tolstoja... Učila je engleski, latinski, grčki i talijanski. Već sa šesnaest godina odlučila je postati književnicom. Prvo njezino djelo je *Ikar*, vrlo zahtjevna drama u stihovima, zatim *Nova Euridika* i *Pindar*. Prvi roman objavljuje s dvadeset i četiri godine, nakon čega slijede mnoga raznorodna djela kao što su zbirke pripovjedaka inspirirane velikim umjetnicima, kraći romani, priče nadahnute mitovima i legendama, kao i prijevodi velikih imena svjetske književnosti.

Svoj roman *Hadrijanovi memoari*, započet još 1928., nastavlja nakon rata 1948. godine. Nakon tri godine studioznog rada, roman je objavljen 1951. godine i postigao je neočekivan uspjeh. Potom dolazi razdoblje intenzivnog putovanja te pisanja niza novih djela.

Francuska akademija, koja broji samo četrdeset članova, prima Marguerite Yourcenar 1981. godine u svoje redove kao prvu ženu u svojoj povijesti. Umire na svoj 84. rođendan, 8. lipnja 1987. godine.

Ostavila je iza sebe razna književna djela (romane, pripovijetke, eseje, drame i poeziju). Prevodila je razne pisce, s raznih jezika, a svakom je poslu pristupala vrlo savjesno i odgovorno; istraživala je, proučavala i uspoređivala jer je smatrala da *o nama ovisi da budemo više sveti, to jest bolji od onoga što jesmo*.

Djelo *Hadrijanovi memoari* je povijesno-filozofski roman pisan u prvom licu. To je zapravo opsežno pismo koje car Hadrijan (76. - 138. g.) piše svome unuku, posinku svoga posinka Antonina, i budućem vladaru Marku Aureliju, pismo u kojem govori o životu, bolesti, smrti, ljubavi, strasti, vlasti... Hadrijan ima šezdesetak godina, boluje od neizlječive bolesti i svjestan je da se bliži kraj njegova života te želi svom budućem nasljedniku ostaviti poruke, savjete, razmišljanja, objašnjenja i obrazloženja svojih postupaka. Književnica je uspjela vrlo uvjerljivo opisati vrijeme, okruženje i duh dalekog

Rimskog Carstva i njegova vladara zato što je dugo i opsežno proučavala svu dostupnu povijesnu građu. Uz roman, objavila je i *Radnu bilježnicu* i *Bibliografsku napomenu*, gdje navodi sve povijesne izvore kojima se služila, sve dileme i razmišljanja koja su je vodila tijekom pisanja.

Izdvajamo dijelove iz njezina romana *Hadrijanovi memoari*.

Kao i svi ljudi, raspolažem sa svega tri sredstva da ocijenim ljudski život: proučavanje sama sebe, najteža i najopasnija, ali i najplodotvornija metoda; promatranje ljudi koji se ponajčešće trude da sakriju od nas svoje tajne ili da nas uvjere kako ih imaju; knjige, s posebnim pogreškama u perspektivi što nastaju između redaka. Pročitao sam gotovo sve što su napisali naši povjesničari, naši pjesnici, pa čak i naši pripovjedači, iako ove posljednje bije glas da su neozbiljni, ja im dugujem možda više podataka nego što sam ih uspio prikupiti u prilično raznolikim situacijama u svom životu. Pisana me riječ naučila slušati ljudski glas, baš kao što me uzvišeno držanje nepomičnih kipova naučilo da cijenim geste. Poslije mi je, naprotiv, sam život protumačio knjige. (29-30)

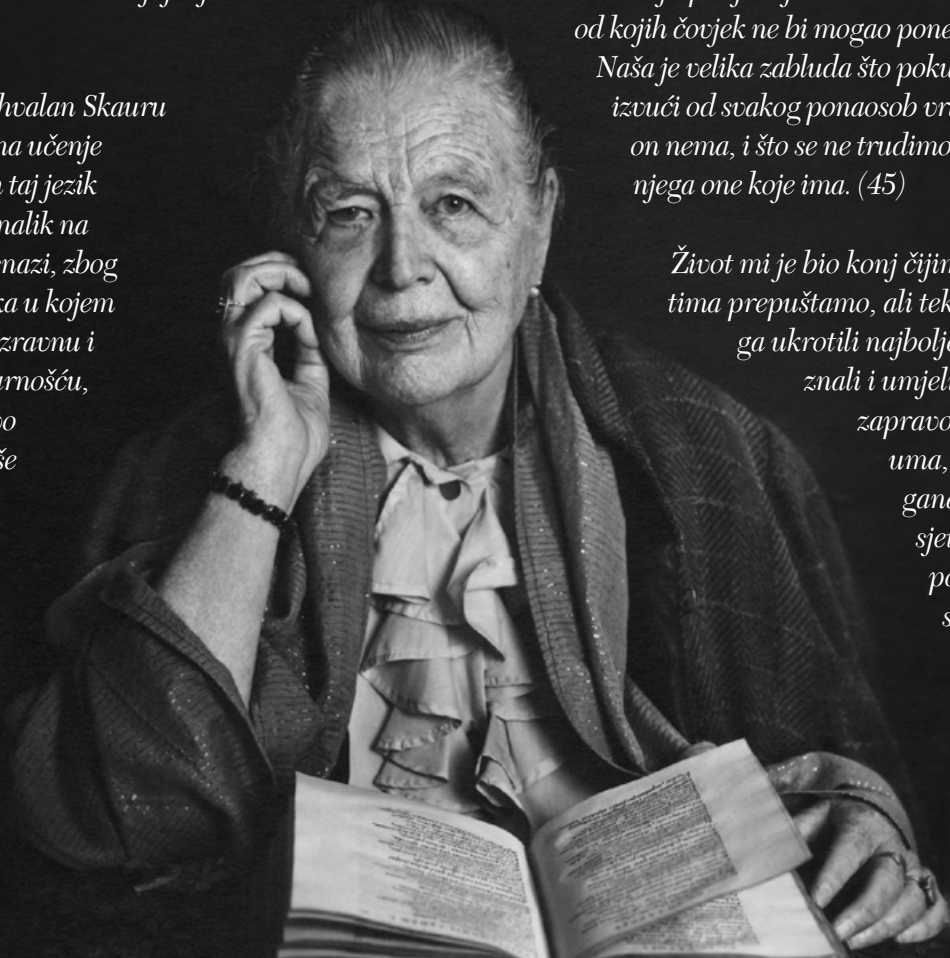
Pravo je mjesto rođenja ono u kojem je čovjek prvi put bacio razuman pogled na sama sebe: knjige su bile moj prvi zavičaj. U nešto manjoj mjeri bile su to škole. (39)

Dovijeka ću biti zahvalan Skauru što me zarana uputio na učenje grčkoga... Zavalio sam taj jezik zbog njegove gipkosti nalik na gipkost tijela u punoj snazi, zbog njegova bogata rječnika u kojem svaka riječ potvrđuje izravnu i neizravnu vezu sa stvarnošću, i zbog toga što je gotovo sve što su ljudi najljepše kazali rečeno na tom jeziku. Znam da ima i drugih jezika, ali oni su okamenjeni ili se tek rađaju... Grčki jezik, naprotiv, ima već za sobom svoje riznice iskustva, ljud-

skog i državnog. Od jonskih tirana do atenskih demagoga... sve ono što svaki od nas može pokušati da napakosti svojim bližnjima ili da im bude od koristi, već je bar jednom učinio jedan Grk. Isto je tako s našim osobnim izborom: od cinizma do idealizma, od Pironova skepticizma do Pitagorinih svetih snova, sva naša odbijanja i prihvaćanja, sve je to već jednom bilo; naše vrline i poroci imaju svoje grčke uzore. Ništa nije ravno po ljepoti latinskom zavjetnom ili pogrebnom zapisu: ono nekoliko riječi uklesanih u kamen sažimaju s bezličnom veličanstvenošću sve ono što svijet treba da zna o nama. Ja sam na latinskom jeziku upravljao carstvom; moj će epitaf biti na latinskom uklesan na zidovima mog mauzoleja na obali Tibera, ali ja sam mislio i živio na grčkom. (41)

Ne prezirem ja ljude. Kad bih ih prezirao, ne bih imao prava pa ni razloga da nastojim njima vladati. Znam da su tašti, neuki, lakomi, zabrinuti, spremni gotovo na sve da bi uspjeli, da bi se proslavili, čak i u svojim očima, ili jednostavno da ne bi patili. Znam da sam i ja kao oni, bar na mahove, ili da sam mogao biti takav. Razlike koje zapažam između sebe i drugih previše su neznatne da bi nešto značile u ukupnom zbroju. Stoga se trsim da mi držanje bude isto tako daleko od hladne nadmoćnosti filozofa koliko i od cezarske bahatosti. Ni najmračniji ljudi nisu bez tračka svjetlosti: taj ubojica, recimo, dobro svira frulu, taj nadstojnik što bičem para leđa robovima možda je dobar sin; taj idiot možda bi podijelio sa mnom svoju posljednju koricu kruha. Malo ih je od kojih čovjek ne bi mogao ponešto naučiti. Naša je velika zabluda što pokušavamo izvući od svakog ponaosob vrline kojih on nema, i što se ne trudimo razvijati u njega one koje ima. (45)

Život mi je bio konj čijim se pokretima prepuštamo, ali tek pošto smo ga ukrotili najbolje kako smo znali i umjeli. Sve je zapravo odluka uma, ali polaganana, ali neosjetna, koja povlači za sobom i tijelo. (46)

I najmučnije sam poslove obavljao bez po muke pod uvjetom da ih zavolim. Čim bi me nešto odbijalo, nastojao sam to proučiti, vješto sam se trudio da izvučem odatle neki razlog da se radujem. Kad bih naišao na nešto nepredviđeno ili gotovo očajno, na neku zasjedu ili oluju na moru, poduzeo bih sve mjere potrebne za sigurnost drugih, a onda bih pokušao prihvatiti taj slučaj kao nešto što mi je dobro došlo, uživati u onome što mi je nenadano donio, pa su se ta zasjeda ili oluja bezbolno uklapale u moje planove ili snove. (47)

Ako ikada budem morao podnijeti mučenje, a bolest će se svakako pobrinuti da me podvrgne mukama, nisam siguran da ću moći dugo biti ravnodušan kao Trazeja, ali ću se bar znati pomiriti sa svojim jaucima. (47)

Sanjao sam o vojsci izvježbanoj da održava red na našim granicama, ispravljenim ako treba, ali pouzdanim. Svaki novi porast golemog imperijskog organizma nalikovao mi je na bolesnu izraslinu, na rak ili oteklinu od vodene bolesti, od čega ćemo naposljetku umrijeti.

Ni jedno od ovih mišljenja nije se moglo iznijeti pred carem (Trajanom). On je došao do onog trenutka u životu, različitog za svakog od nas, kad se ljudski stvor predaje svom demonu ili svom geniju, pokoravajući se tajanstvenom zakonu koji mu nalaže da uništi ili nadmaši sama sebe. (69)

Humanitas, Felicitas, Libertas (Čovječnost, Sreća, Sloboda): ove lijepe riječi ispisane na novčićima za moje vladavine nisam ja izmislio. Bilo koji grčki filozof i gotovo svaki naobraženi Rimljanin ima iste svjetonazore kao ja... I zahvaljivao sam bogovima što su mi dali da živim u dobu kad se dužnost koja me zapala sastoji u razumnom preuređivanju svijeta, a ne da iz kaosa izvlačim nešto amorfnu ... (99)

Moj se način postupanja zasniva na nizu davnašnjih zapažanja o samome sebi: mene je uvijek svako jasno

tumačenje uvjerilo, svaka me uljudnost osvojila, gotovo me svaka sreća uvijek urazumila. Stoga se nisam mnogo obazirao na one dobronamjerne ljude koji tvrde da sreća razdražuje ljude, da ih sloboda omekšava, da čovječnost kvvari one kojima se iskazuje...

Kad se suvišne ovisnosti svedu na najmanju moguću mjeru, kad se uklone nepotrebne nedaće, za održavanje junačkih vrlina ostat će još uvijek cio niz pravih zala, smrt, starost, neizlječive bolesti, neuzvrćena ljubav, razvrgnuto ili iznevjereno prijateljstvo, osrednji život manjih raspona od naših planova i bljedi od naših snova: sve one nedaće izazvane božanskom naravi stvari.

Moram priznati da ne vjerujem mnogo u zakone. Kad su prestrogi, ljudi ih s pravom krše. Kad su prezamršeni, ljudska oštromnost lako nađe u toj razvučenoj i slaboj mreži rupe kroz koje će se provući... Loš je svaki onaj zakon koji se prečesto krši: na zakonodavcu je da ga poništi ili promijeni, da se ne bi prezir koji je taj ljudi propis na sebe navukao proširio i na druge, pravednije zakone. (100)

Naše nevolje potječu dijelom iz činjenice što je previše ljudi sramotno bogato ili očajno siromašno. (103)

Malo ljudi voli duga putovanja, to vječito raskidanje s navikama, neprestano potresanje svih predrasuda. Ali ja sam nastojao živjeti bez predrasuda i sa što manje navika. Cijenio sam slatku mekoću postelje, ali isto tako i dodir i miris gole zemlje, nejednakosti svakoga segmenta Zemljina kruga. (106)

Moram ovdje priznati nešto što nisam još nikome rekao: nikad nisam imao osjećaj da sav pripadam jednom mjestu, pa čak ni svojoj voljenoj Ateni, čak ni Rimu. Sva-gdje stranac, nigdje se nisam osjećao posve izoliran. (107)

Graditi znači surađivati sa zemljom: udariti ljudski pečat na krajolik koji će se time promijeniti za vječna vremena. (109)

Osjećao sam se odgovoran za ljepotu svijeta. Želio sam da gradovi budu sjajni, prozračni, zalijevani bistrom vodom, napučeni ljudima kojima tijelo neće biti nagrđeno ni tragovima bijede ili ropstva, ni podbuhlošću vulgarnog bogatstva... Želio sam da se silna velebnost rimskog mira proširi na sve, neosjetna i prisutna kao glazba nebeskih tijela u pokretu; da i najskromniji putnik može putovati od jedne zemlje do druge, od jednog kontinenta do drugog, bez mučnih formalnosti, bez opasnosti, posvuda siguran u postojanje minimuma zakonitosti i kulture; da

naši vojnici nastave svoj vječiti ratni ples na granicama, da sve teče glatko, i u radionicama i u hramovima; da morem brode lijepi brodovi a da cestama prolaze zaprege; da u dobro uređenom svijetu imaju svoje mjesto i filozofi i plesači. Tom idealu, u biti skromnom, ljudi bi se češće približili kad bi mu služili bar jednim dijelom one energije koju troše na glupe i okrutne djelatnosti. (114)

...svaki čovjek vazda, u svom kratkom vijeku, mora birati između vječite nade i mudrog pomanjkanja nade, između slasti kaosa i slasti uravnoteženosti, između Titana i Olimpijaca – birati između njih ili ih napokon jednom uskladiti. (116)

Oduvijek sam bio prijatelj astronoma i klijent astrologa. Znanost je ovih potonjih neizvjesna, netočna u pojedinostima, ali možda točna u cjelini. Budući da za čovjeka, česticu svemira, vrijede isti zakoni koji vladaju i nebom, nije besmisleno tragati ondje gore za obrisima naših života, za hladnim privlačnostima što sudjeluju u našim uspjesima i u našim pogreškama. (123)

Borio sam se svim snagama da u čovjeku ohrabrim osjećaj za božansko ne žrtvujući ništa ljudsko. (137)

Ondje gdje bi tkač popravio svoje tkanje, gdje bi vješt matematičar ispravio svoju pogrešku, a umjetnik dotjerao svoje još nesavršeno ili lakše oštećeno djelo, priroda više voli početi iznova od same gline, od sama kaosa, a to se rasipništvo zove prirodni poredak stvari. (195)

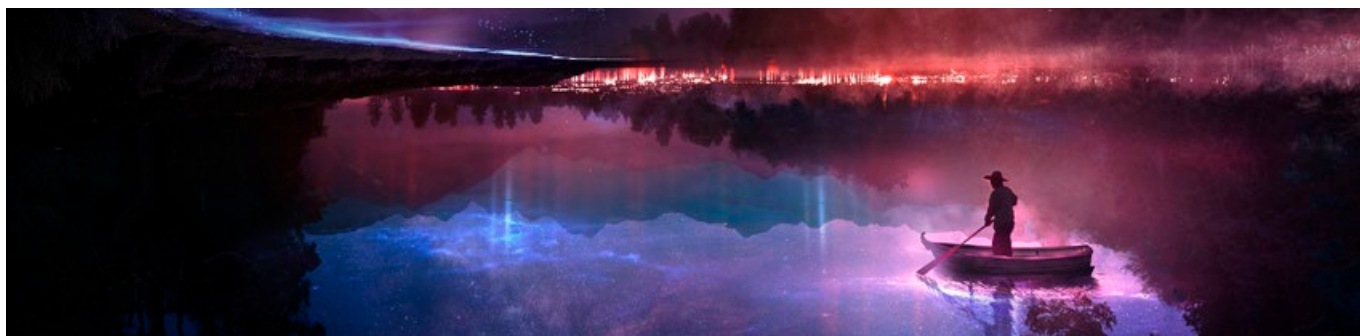
Nemam djece, i nije mi žao što ih nemam. Dakako, u trenucima umora i slabosti, kad se čovjek odriče sama sebe, požalio sam ponekad što se nisam potrudio da začnem sina koji bi me produžio. Ali to pusto žaljenje počiva na dvije podjednako dvojbene pretpostavke: da nas sin nužno produžuje, i drugo, da ta čudna hrpa dobra i zla, ta masa sitnih i bizarnih osobitosti što čine jednu osobu, zaslužuje da bude nastavljena. Iskoristio sam svoje vrline kako sam najbolje znao i umio, a nisam zanemario ni svoje poroke, ali mi nije bilo osobito stalo

do toga da sve to nekome ostavim. Uostalom, pravi se ljudski kontinuitet ne zasniva na krvi... (203)

Ja tebe poznajem još od kolijevke, mali moj Anije Vere, koji se sad mojom zaslugom zoveš Marko Aurelije... Slutim da se iza tvoje tako dobro naučene strogosti krije blagost, možda i slabost; naslućujem u tebi genija koji ne mora biti državnički. Ipak će svijet zacijelo zauvijek postati bolji kad se jednom taj genij udruži s vrhovnom vlašću. Učinio sam sve što je potrebno da te Antonin adoptira. Pod tim novim imenom koje ćeš nositi jednog dana na popisu careva, ti si već sad moj unuk. Vjerujem da svijetu dajem jedinstvenu priliku da ostvari Platonov san, da njime zavlada filozof čista srca. (214)

Život je okrutan, to dobro znamo. Ali upravo zato što ne očekujem mnogo od ljudske sudbine, sretna razdoblja, djelomičan napredak i čovjekovi naponi da uvijek počinje iznova i nastavlja, čine mi se pravim čudom što nadoknađuje gotovo nepreglednu masu zala i neuspjeha, nebrige i zabluda. Nastupit će katastrofe i propasti, nered će prevladati, ali od vremena do vremena bit će i reda. Opet će zavladata mir između dva rata, a riječi sloboda, čovječnost, pravda ponovo će ovdje-ondje zadobiti smisao koji smo im nastojali pridati. Neće sve naše knjige propasti, netko će popraviti naše razbijene kipove, iz naših frontona i kupola poniknut će drugi frontoni i kupole, neki će ljudi misliti, raditi i osjećati kao mi; usudujem se računati na te nastavljace što će se pojavljivati u nepravilnim razmacima tijekom stoljeća, na tu isprekidanu besmrtnost. Ako barbari ikad zvladaju svijetom, bit će prisiljeni prihvatiti neke od naših metoda i na kraju će biti slični nama. (231)

Mala moja dušo, nježna i nestalna dušo, družice moga tijela što ti bijaše domaćin, ti ćeš sići u ona bližnja mjesta, tvrda i gola, gdje ćeš se morati odreći nekadašnjih svojih igara. Gledajmo još časak zajedno dobro poznate obale, predmete koje više jamačno nećemo vidjeti... Pokušajmo u smrt stupiti otvorenih očiju... (233) ♀

FABIJE MAKSIM

Strategija strpljivosti

Erik Škara

Kada se danas govori o velikanima starog Rima, uglavnom se spominju Julije Cezar, Oktavijan August ili Ciceron kao najpoznatiji od njih. Međutim, tijekom razdoblja Rimske Republike bilo je velikana o kojima se puno ne govori. Jedan od njih je konzul Fabije Maksim¹, koji je bio poznat po blagosti i pravednosti. Starogrčki povjesničar Plutarh prenosi nam da je po prirodi bio miran, šutljiv, dobroćudan i popustljiv prema prijateljima. Prenosi i to da je sporo učio, zbog čega su ga oni koji su ga površno poznavali smatrali pomalo ograničenim. No, oni koji su ga bolje poznavali, znali su da posjeduje čvrst karakter koji proizlazi iz njegove nutarnje snage i srčanosti. Kasnije, kada je odrastao u zrelog čovjeka, njegova se opreznost stopila s razboritošću, a njegova postojanost i stabilnost su mu omogućavale da ne gubi samokontrolu i da bude nepotkupljiv. Navodi se i to da su mu govori bili umjereni i duboki. Kroz njih nije isticao sebe niti je podilazio svjetini, već je uvijek imao na umu da se zalaže za dobro Republike. Srećom, za to je imao prilike jer je u pet navrata služio kao konzul² i u dva navrata kao diktator³. Pojam diktatora danas ima izrazito negativan predznak jer označava častoljubivog i oholog čovjeka koji ugnjetava narod. No u vrijeme Rimske Republike to je bio čovjek koji je posjedovao samopouzdanje, razboritost, pravednost i druge vrline kako bi se mogao dostojanstveno nositi s kriznim situacijama.

Upravo takvim pokazao se Fabije Maksim u presudnim trenucima Drugog punskog rata, kada se kartaški vojskovođa Hanibal nakon nezaustavljivog pustošenja po središnjoj Italiji našao pred vratima Rima. Njegovo je napredovanje pokušao zaustaviti tadašnji konzul Flaminije 217. g. pr. Kr., no rimska vojska doživjela je žestok poraz, a uz goleme žrtve

¹ Kvint Fabije Maksim Verukos Kunktator (280. g. pr. Kr. – 203. g. pr. Kr.) rodio se, živio i umro u Rimu.

² Konzul je u doba Rimske Republike bio naziv za dvojicu najviših službenika koji su od 509. g. pr. Kr. bili birani na godinu dana. Oni su imali najvišu sudsku, vojnu i upravnu vlast.

³ Diktator se birao u kriznim vremenima, obično na šest mjeseci, kada bi sva vlast bila u njegovim rukama, s pravom odlučivanja o ratu i miru.

poginuo je i Flaminije. Vijest o tome izazvala je paniku u Rimu pa je senat, zbog izvanredne situacije u kojoj se Republika našla, izglasao izvanrednu upravu, a Fabije Maksim izabran je za diktatora po drugi put. Fabije je održao govor pred okupljenim narodom i vojskom ističući da treba slaviti bogove i da se ne treba plašiti neprijatelja. Time ih je ohrabrio te probudio optimizam i nadu u pobjedu.

Svjestan snaga svog protivnika, koristio je strategiju izbjegavanja odlučne bitke, neprestano iscrpljivanja neprijateljske vojske kroz manje borbe i zaustavljanja lanca opskrbe taktikom "spaljene zemlje". Istodobno je nastojao spriječiti Hanibalov strateški cilj odvajanja Rima od njegovih talijanskih saveznika. No dio rimske vojske, senata i naroda u Rimu smatrao je Fabija Maksima kukavicom i oklijevalom. Govorili su protiv njega s prezirom, tvrdeći da je nesposoban. Čak se i zapovjednik rimske konjice Minucije, koji je bio puno mlađi od njega, izrugivao njegovoj taktici. Nekolicina prijatelja savjetovala ga je da se upusti u bitku ne bi li se oslobodio lošeg glasa, a on je na to odgovorio: *U tom bih slučaju doista bio veća kukavica nego što se sada čini da jesam, ako bih se iz straha od poruga i uvredljivih šala dao odvratiti od svojih zrelih planova.* Jedino ga Hanibal nije smatrao nesposobnim jer je dobro shvaćao Fabijevu taktiku.

Nezadovoljan razvojem događaja, dio vojnika uz senat i narod priklonio se Minuciju, a dio ostao vjeran Fabiju. Minucije je odlučio napasti Hanibala, koji je znao da postoji razdor u rimskoj vojsci i to je iskoristio te ga natjerao u klopku. Minucije je pretrpio gubitke u ljudstvu, a Fabije je, uočivši to iz daljine, rekao: *Sada, vojnici, neka svatko žuri imajući na pameti Marka Minucija; jer on je čovjek sjajan i rodoljubiv. A ako ga je njegova žarka želja da istjera neprijatelja zavela na grešku, drugom ćemo ga prilikom okrivljavati.* Nakon bitke Fabije nije pokazao oholost niti se teškim riječima okomio na Minucija.

Minucije je sakupio sebi sklonu vojsku i rekao im: *Suborci moji, ne počinuti nikakve pogreške u vođenju velikih pothvata prelazi ljudske snage, ali upotrijebiti svoje neuspjehe poslije počinjene pogreške kao pouke za budućnost obilježje je ispravna i razumna čovjeka. Ja stoga priznajem, premda imam malo razloga da se tužim na sudbinu, da imam veće razloge da je hvalim.*

Jer ono što nisam ranije mogao razumjeti naučio sam u malenu dijelu dana spoznavši da nisam sposoban zapovijedati drugima, nego trebam biti pod zapovjedništvom drugoga i nisam smio iz častoljublja nastojati biti pobjednikom nad onima od kojih je dičnije biti pobijeden.

Nakon toga poveo je vojsku do Fabijevog šatora i obratio mu se riječima: *Dvije si pobjede danas, diktatore, izvojevao: srčanošću nad Hanibalom, a razboritošću i plemenitošću nad svojim drugom u službi; prvom si nam spasio život, drugom si dao veliku pouku nama koji smo bili pobijedeni od neprijatelja na svoju sramotu, a od tebe na svoju čast i spas. Oslovljavam te plemenitim imenom oca zato što ne znam časnijega kojim bih ti se obratio, jer od dobročinstva moga roditelja veće je ovo tvoje dobročinstvo. On me, naime, samo rodio, dok tebi dugujem ne samo svoje spasenje nego i spasenje svih ovih mojih ljudi.*

Fabije je svojom pronicavom strategijom, kasnije nazvanom *fabijevskom*, natjerao kartašku vojsku na povlačenje, a tijekom sljedećih godina, u pedesetim godinama života, izvojevao je još nekoliko pobjeda nad Hanibalom i ostao zapamćen u Rimu kao jedan od najboljih vojskovođa. No kasnijim pokoljenjima nije ostavio samo primjer dobrog vojskovođe, već i primjer života ispunjenog izražavanjem vrlina. To nije činio zbog sebe, već zbog nečega o čemu govori značenje kratice SPQR (Senatus Populusque Romanus) – *Za senat i narod Rima.* Dakle, ljubav prema senatu, kao vijeću najiskusnijih, ljubav prema domovini i prema narodu. Svijest o tome bila je nit vodilja njegovog životnog puta. ☞

MOZAK U SRCU

Željko Glodić

Danas je uvriježeno mišljenje da je srce mišić čija je jedina funkcija pumpanje krvi kroz tijelo. Promatrajući srce s biološke strane, to je izrazito snažan mišić koji može "raditi" i više od sto godina.

Za mnoge, srce ima i drugu, mnogo važniju i dublju funkciju. Često se za nekoga kaže da je *srčan* ili da *slijedi svoje srce*, kao i da se *samo srcem dobro vidi*. Ove i slične izreke postoje u svim jezicima, kod svih naroda, u svim vremenima, svim kulturama i civilizacijama. S tog aspekta, o srcu su govorili Grci, Rimljani, Egipćani, Kinezi i mnogi drugi. Svi su oni dijelili jedno zajedničko vjerovanje prema kojemu je srce izvor unutarnjeg vodstva, pogotovo u trenucima važnih odluka. Smatrali su da je srce sposobno utjecati i usmjeravati emocije, odluke, nastojanja...

Čini se da najnovija znanstvena istraživanja potvrđuju tisućljetnu mudrost. Otkriveno je da je srce, govoreći modernom terminologijom, informacijsko-procesni centar koji šalje signale u mozak i u ostale dijelove tijela.

Srce ima složen nervni sustav koji se naziva *srčani mozak*. Taj mozak u srcu "obraća" se mozgu u glavi, kao da stvara snažno elektromagnetsko polje od naših emocija. *Srčani mozak* ima oko 40 000 nervnih stanica koje su identične onima u mozgu. Funkcioniraju neovisno od glave i mogu pamtit, osjećati pa i misliti. Otkriveno je da stanični signali, nazvani *senzorni neuriti*, češće putuju iz mozga srca u glavu negoli obratno. Drugim riječima, srce je aktivnije od glave. Potaknuti ovim rezultatima, znanstvenici su otišli korak dalje te su

mjereći vrstu signala koji struje iz srca u mozak, došli do otkrića da kvaliteta osjećaja određuje i vrstu signala.

Osjećaji tjeskobe, iritacije, frustracije, bijesa te straha i stresa stvaraju kaotične i nepravilne signale. Takvi signali u mozgu aktiviraju hormone adrenalina i kortizola, što je prirodna reakcija tijela na opasnost. To je signal da treba bježati ili se boriti. U takvom stanju tijelo reagira reduciranjem aktivnosti imunološkog sustava, pa je tada organizam podložniji bolestima. Sličan mehanizam prisutan je u situaciji kada nas napada divlja zvijer; tada nam nije potreban snažan imunološki sustav da nas zaštiti od virusa, nego se sva energija koncentrira na bijeg.

Nasuprot tome, pozitivne emocije stvaraju jednolične, pravilne signale koji tijelo dovode u stanje u kojem ono funkcionira smireno i ujednačeno. Ovo stanje se naziva *koherencija* (lat. *coherentia*, veza, povezanost) i omogućuje bolje korištenje mentalnih i emocionalnih potencijala, kao i povećanu učinkovitost i sinkronizaciju u funkcioniranju fiziološkog sustava.

Ova istraživanja nam ponovo otkrivaju da su ljudski potencijali daleko veći od onih koje danas koristimo. Naša fiziološka građa je "mreža" koja, ako je dobro vođena, omogućuje povezivanje sa samim sobom, s drugim ljudima i s cjelokupnim živim svijetom u jednu integriranu cjelinu. Izgleda da najnovija istraživanja time potvrđuju naše davne slutnje – da su srce i mozak združeni i da komuniciraju, a ono o čemu komuniciraju, ovisi o nama. 🏠

UBUNTU

Antropolog je djeci u nekom afričkom plemenu predložio natjecanje.

**U sjeni stabla postavio je košaru punu slatkiša te djeci rekao
da će košara pripasti onome koji prvi dotrči do stabla.**

**Djeca su se uhvatila za ruke i potrčala. Kada su svi stigli do drveta, sjeli su u krug i
razdijelili slatkiše iz košare. Antropolog nije mogao vjerovati vlastitim očima.**

**Upitao ih je zašto se nisu natjecali i pokušali prestići jedan drugoga,
jer pobjednik bi dobio cijelu košaru slatkiša!**

Djeca su odgovorila:

"Ubuntu... kako bi ijedan od nas mogao biti sretan ako su svi ostali žalosni?"

Ubuntu na jeziku Xhosa znači: "Ja sam, jer smo svi."

Sa slovenskog prevela: Maja Tokić

**Malena dobročinstva vrlo su velika
za one koji ih dobivaju u pravi čas.**

Demokrit